

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Çaykovski'nin hatıralarındaki sisli Londra

Londra'yı birçok kez ziyaret eden ve her ziyaretinde Fransız asıllı Madame Dieudonné'nin işlettiği, zamanında pek çok yazar, ressam ve müzisyeni ağırlamış Dieudonné Oteli'nde kalan Çaykovski, yazdığı mektuplarda Londra'dan "sefil ve iç karartıcı bir şehir" olarak bahsediyordu...

Londra'nın St James's semtinde, Ryder Street'te bulunan, sanki Venedik'ten sökülerek bir devin sırtında o ara sokağa getirilip konmuş gibi, cephesinde kırmızı ve koyu lacivert tuğlanın dantel gibi örüldüğü, dışa çıkık sıra sıra balkonlu, Romanesk kemerleriyle bu şehre yabancı bir bina hemen dikkatinizi çeker. Cephesinde asılı olan kırmızı Christie's bayrağından ve önüne dizili nakliye kamyonlarından burasının meşhur müzayede evine ait olduğunu hemen anlarsınız. Zira burası ana giriş kapısı hemen aşağı paralelindeki King Street'te bulunan Christie's Müzayede Evi'nin arka depo kapısıdır. Ama Londra'daki o Venedik cephesi, önünden aceleyle gelip geçenlerin hiç bilmediği, bugün çoktan unutulmuş bir tarihçeyi de arkasında gizler. Belki de sadece efemera toplayanların bulduğu sararmış gazete ilanlarında, günümüzde kapısından hamalların paha biçilmez antikalar sokup çıkarttığı o tarihi binanın esasta bir zamanlar bir otel olduğu görülür. Burası eski Dieudonné Oteli'dir; Çaykovski'nin Londra'ya geldiği zamanlar müdavimi olarak kaldığı, Fransız asıllı Madame Dieudonné'nin işlettiği, zamanında kapısından pek çok yazar, ressam ve müzisyenin geçmiş olduğu, Türkçe tercümesiyle Tanrıverdi Oteli.

Çaykovski Londra'ya ilk olarak 1861

yılında babasının arkadaşı Vasily Pisarev'e tercümanlık yapmak üzere turist olarak geldi. 21 yaşındaki genç Çaykovski o yıllar bestecilik kariyerine bile henüz atılmamıştı. 8 Ağustos'ta şehre varmışlar ve beş gün boyunca Westminster Abbey, Parlamento Binası ve Chelsea'deki

Çaykovski 1893'te Cambridge Üniversitesi'nden aldığı fahri doktora ünvanının cübbesiyle

Cremorne Bahçeleri dahil, Londra'yı karış karış gezmişlerdi. Bu seyahatinde ayrıca meşhur soprano Adelina Patti'yi dinlemiş ve Crystal Palace'taki dev korolu Handel konserlerinden bir tanesine katılma fırsatını yakalamıştı. Babasına yazdığı 14 Ağustos tarihli mektubunda ise "Londra çok enteresan bir şehir, ama insanın ruhunu karartıyor. Güneş hiç ortada olmadığı gibi devamlı yağmur yağıyor" gözlemini yapacaktı. 27 sene sonra, 20 Mart 1888'de, Londra'ya geri döndüğünde Çaykovski artık tanınmış bir besteci idi. Filarmoni Derneği'nin davetiyle St James's Konser Salonu'nda Op.48, Yaylı Çalgılar Serenadı'nı ve 1. Süiti'nden Tema ve Varyasyon'u idare etmek üzere şehre gelmişti. Londra, eserlerini idare ettiği yorucu bir Avrupa turnesinin son durağıydı. Leipzig'de Brahms ve Grieg'le, Prag'da Dvořák'la ve Paris'te Fauré'yle buluşmuştu. Mart ayında şiddetli bir kar fırtınasında ayrıldığı Paris'ten geldiği Londra'da Çaykovski St James's Konser Salonu'na olan yakınlığından ötürü Dieudonné Oteli'ni tercih etmişti. Ama değişmeyen tek bir şey vardı; kardeşi Modest'e yazdığı 24 Mart 1888 tarihli mektubuna bakılırsa onun için hâlâ "Londra sefil ve iç karartıcı bir şehir" idi. Oysa aynı dönemde Londra'ya gelen Claude Monet için Londra'yı Londra yapan şehrin bu karanlık sisliydi.

Londra'da Çaykovski'yi karşılayan, Filarmoni Derneği'nin genel sekreteri, piyanist ve besteci Francesco Berger oldu. 21 Mart günü birlikte provaya St James's Konser Salonu'na gittiler. Bestecinin günlüğüne yazdığına göre orkestra, notaları ilk görüşte çok iyi deşifre etmişti. St James's Konser Salonu Londra'nın iki önemli nota edisyonu Chappell & Co. ve

Ryder Street'te bir zamanlar Dieudonné Oteli'nin bulunduğu bina, (Fotoğraf: Emre Aracı)

Cramer & Co. tarafından inşa ettirilerek 1858'de açılmıştı ve Filarmoni Derneği'nin konserlerini verdiği ana mekân olmakta gecikmeyecekti. 2000 kişilik salonun mimarisi Gotik cephesine rağmen, İspanya'daki Elhambra

Sarayı'ndan esinlenerek, Şark motiflerinin öne çıktığı bir üslupta tasarlanmıştı. Andante'nin Temmuz-Ağustos 2013 tarihli 82. sayısındaki yazımda detaylıca anlattığım Leicester Square'deki Londra'nın yitik bir başka konser mekânı olan çifte minareli Alhambra

Tiyatrosu'nun da benzer mimari öğeler içerdiği düşünülürse, şehirde bu devir Şark tiyatroları oldukça revaçtaydı. Üstelik Çaykovski bu seyahati esnasında Alhambra Tiyatrosu'na da gidecek ve burada *Enchantment* adında bir bale izleyecekti.

Bugün Piccadilly'deki Le Méridien Oteli'nin yerinde yükseldiği St James's Konser Salonu'nda bir zamanlar Charles Gounod kendi eserlerinden oluşan bir

22 Mart 1888 akşamı
St James's Salonu'nun
sahnesinde şef
podyumuna
çıkışında Çaykovski
Londra halkıyla
ilk defa buluşmuş
oluyordu.

Claude Monet'nin fırçasından
Londra sisinde Parlamento Binası

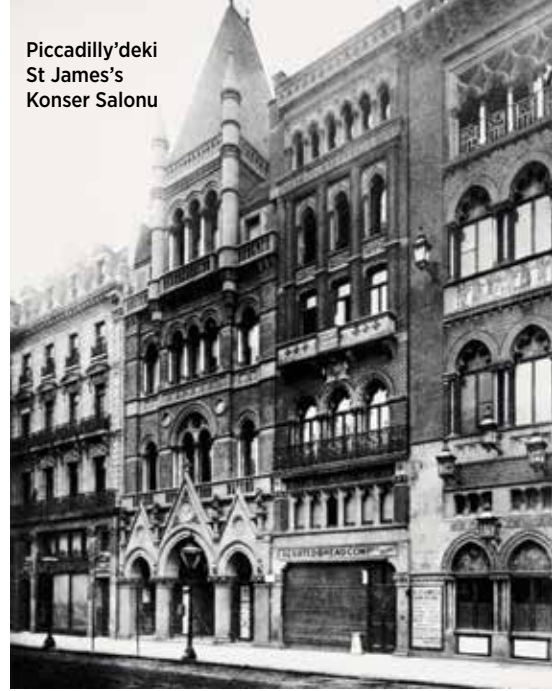
konser idare etmiş, Franz Liszt 1886'da dinleyicileriyle buluşmuş, Saint- Saëns 3. Senfoni'sinin prömiyerinde şef olarak yer almış, Clara Schumann Londra'ya veda konserini vermiş, Dvorak 4. Senfoni'sini yönetmiş ve Grieg La Minör Piyano Konçertosu'nda solist olarak yer almıştı. Ayrıca Hans Richter burada düzenli olarak Wagner konserleri verir, Çaykovski'nin de en sevdiği yazarlar arasında bulunan Charles Dickens kitaplarından okumalar yapardı. Ancak 1893'te açılan Queen's Hall'un yıldızı parlamaya başlayınca 1902'de Chappell & Co. bu yeni salonun idaresini devralmış ve St James's Salonu gözden çıkmıştı. Nitekim üç sene sonrasında da o kadar meşhur bestecinin kapısından girip çıktığı, artık kâr getirmeyen salon, yerine otel inşa edilmek üzere yıkılarak tarih olacaktı.

22 Mart 1888 akşamı St James's Salonu'nun sahnesinde şef podyumuna

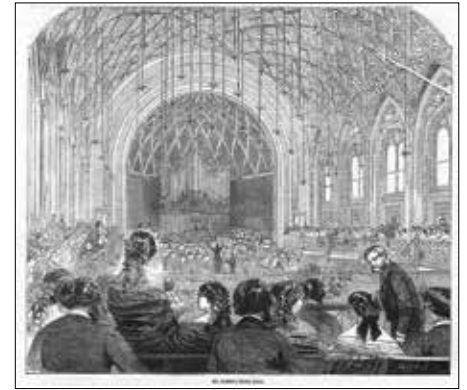
çıktığında Çaykovski Londra halkıyla ilk defa buluşmuş oluyordu. Günlüğüne yazdığına göre Yaylı Çalgılar Serenadı, 1. Süit'inden *Tema ve Varyasyon*'a kıyasla dinleyici tarafından çok daha fazla beğenilmişti. Aynı günlüğe konser sonrası oteldeki yemekte Madame Dieudonné ve kız kardeşiyle karşılaştığı da kayıthıydı. Acaba bu Madame Dieudonné, BBC'nin 1970'lerde çektiği ve çocukluğumda Türkiye'de de siyah beyaz yayınlanan ve hiçbir bölümünü kaçırmadığım *Dük Caddesi Düşesi* dizisine ilham veren Cavendish Otel'i'nin sahibesi Rosa Lewis'i andırıyor muydu? Zira Lewis'in aşçılıktan yükselerek hiç yoktan var ettiği Cavendish Otel'i'nin II. Dünya Savaşı bombardımanında yok olan tarihi binasının yerindeki modern otel yapısının yükseldiği Duke Street, Çaykovski'nin otelinin hemen bir iki adım ötesindeydi ve Ryder Street'e gittiğim o gün o otelin de önünden geçmiş

ve Westminster Belediyesi tarafından Lewis anısına konulan duvardaki yeşil anı plaketini görmüştüm. Bütün bu geçmiş hatıraların izini Londra'da, şehrin günlük temposundan yalın bir hâlde sürmek ve kendi kişisel hatırlarımla harmanlayabilmek duygusu benim için zamanı bir anda durdurmuş ve bir film makarası gibi geriye sarmıştı. Zaman orada da durmamış, daha da geriye giderek, adeta o otelin kapısından Çaykovski'nin çıktığını görür gibi olmuşum. Zira besteci tam bir yıl sonra Londra'ya ve Dieudonné Otel'i'ne tekrar geri dönmüştü.

1889'da ikinci defa büyük bir Avrupa konser turnesine çıkan Çaykovski, Köln, Frankfurt am Main, Dresden, Berlin, Cenevre ve Hamburg'da eserlerini idare etti. Bu seyahatinde Paris'e de uğramış, Jules Massenet ile tanışmış ve hatta o sene Dünya Fuarı vesilesiyle inşa edilen Eyfel Kulesi'ne çıkmıştı. Çaykovski İngiltere'ye Boulogne Limanı'ndan bindiği ve "harikulâde" bulduğu *Folkestone* vapuru ile geçti ve Folkestone Limanı'nda karaya çıktı. Madame von Meck'e yazdığı mektuptan anlaşıldığı gibi Londra'nın sisi Çaykovski'nin içini karartmakta yine gecikmemişti: *"İlk olarak size Londra sisinin ne olduğunu anlatmalıyım. Geçen sene de her gün bunun tadını çıkartma keyfini yaşamıştım, ama bugün olan olayı hiçbir zaman yaşayacağımı tahmin etmezdim. Sabah provaya gittiğimde bazen Petersburg'da olduğu gibi hava sisliydi; ama öğlen 12.30'da Sapelnikov ile birlikte St. James's Salonu'nda ayrıldığımızda hava zifiri karanlıktı - Petersburg'da saat 8.00'de ayın gözükmeyeceği bir sonbahar akşamı gibi. İkimize de çok tesir etti. Ama sissiz olduğu zamanlar bile Londra'yı çok sevimsiz buluyorum. (Tanrı için sakın bunu Miss Eastwood'a söylemeyin [Çaykovski'nin yeğeninin ailesinde çalışan mürebbiye].) Ve şu an bile kendimi berbat bir yer altı mahzeninde oturuyormuş gibi hissediyorum - saat 4.00 ve hava biraz aydınlanıyor gibi. Şaşılacak şey, bunun*

Piccadilly'deki
St James's
Konser Salonu

St James's Konser Salonu'nun içi

Nisan ayının ortasında olması; bu duruma Londralılar bile şaşıyorlar." (David ve Peter Gordon, *Musical Visitors to Britain*, Routledge, 2005, s.184)

Madame von Meck'e yazılan bu mektupta adı geçen Vasily Sapelnikov 11 Nisan akşamı St. James's Salonu'nda, bestecinin idaresinde, onun 1. Piyano Konçertosu'nu seslendiren genç solist idi. Konser öncesi günlüğüne Çaykovski *"Prova. İnanılmaz bir sis, gece gibi. Tek başıma öğlen yemeği yedim.*

Dük Caddesi Düşesi'ne ilham veren Cavendish Otel'i'nin sahibi Rosa Lewis

Dieudonné Otel'i'nin eski bir ilanı (Emre Aracı koleksiyonu)

Eski bir fotoğrafta Cavendish Otel'i'nin bulunduğu Jermyn Street ve Duke Street

"Karanlıkta ve yağmurda yürüdüm" diye yazmıştı. Ama neşesi pek yoktu; orkestradaki müzisyenleri hem provada hem konser günü, soğuk bulmuştu. Konser yine de çok başarılıydı. Ve ertesi günü Çaykovski, Sapelnikov'u Londra'da bırakarak şehirden ayrıldı. Bu defa Dover ve Calais üzerinden Marsilya'ya ulaşarak 13 Nisan'da Messageries Maritimes Şirketi'nin *Cambodge* gemisi ile Batum'a doğru dönüş yolculuğuna geçti ve hatta *Çaykovski İstanbul'da* kitabımda da detaylıca anlattığım gibi rotası onu önce İzmir'e ve ardından da ikinci kez olarak İstanbul'a getirdi.

Çaykovski Londra'ya son defa olarak 1893 yılında geri döndü. Yine Dieudonné Otel'i'nde kaldı ve yine St James's Salonu'nda kendi eserlerinden oluşan, bu defa programda 4. Senfoni'nin de yer aldığı, bir konser idare etti. O zaman konser öncesinde başına inanılmaz bir olay geldi; besteci konser salonuna geldiğinde yolunu kaybetmiş ve çareyi ön kapıdan içeri girmekte bulmuştu. Bilet gişesine yaklaşarak "*Çaykovski*" dedi, ancak kapıdaki görevli üzülerek temsil için bilet kalmadığını kendisine söyledi. İngiltere'ye yaptığı bu son seyahatinde Çaykovski Cambridge Üniversitesi'nden de fahri doktora derecesi aldı. 13 Haziran 1893'te Cambridge'de gerçekleşen törende Çaykovski'yle birlikte Camille Saint-Saëns, Max Bruch ve Arrigo Boito da doktora derecelerini aldılar. Edvard Grieg ise rahatsızlığından ötürü bu törene katılamadı. Cambridge Üniversitesi'ndeki

bu törenden sadece aylar sonra Çaykovski 28 Ekim 1893'te *Patetik Senfoni*'sinin prömiyerini St Petersburg'da idare edecek ve dokuz gün sonra, 53 yaşında hayata gözlerini yumacaktı.

O gün uzun uzun baktığım, bir zamanlar Dieudonné Otel'i olan binanın cephesine Çaykovski'nin hatırasına bir anı plaketi konmasını sağlamak üzere bu konudaki tekliflerin iletildiği English Heritage yetkililerine bir mektup yollamaya karar verdim. Paris'te bestecinin adına bir cadde bulunduğunu, ama Londra'da bir plaket dahi bulunmadığını belirttim. Tahmin ettiğim üzere, bunu dillendiren ilk ben değilim ve ben de benden öncekiler gibi talebimde hayal kırıklığına uğrayacaktım. Aldığım cevapta böylesine eski otellerde zamanında pek çok ünlü kişi kaldığı üzere -kurum prensibi olarak- aralarından tek bir şahıs için anı plaketi konamayacağı yazılıydı. O tek bir şahıs Çaykovski bile olsa! O zaman, artık Londra ikliminde pek rastlanmayan, Claude Monet'ye ilham vermiş, o meşhur eski sisler sanki farklı bir boyutta bir an için olsun geri dönmüş gibi bir his geldi üzerime ve elimde tuttuğum Dieudonné Otel'i'nin orijinal eski ilânına bakarak oradan ayrıldım, Londra'nın kalabalığında kaybolup gittim... 🍷

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.